

La fascinant vida i posteritat de la biògrafa de Txèkhov

L'editorial L'Avenç publica 'La vida de Txèkhov', la primera obra d'Irène Némirovsky apareguda pòstumament després de morir en el camp d'extermini d'Auschwitz. Una biografia deliciosa novel·lada sobre l'immortal contista i dramaturg rus escrita per una gran escriptora amb una existència i una posteritat fascinants.

Reportatge de Xavier Aliaga

El pes i la influència en la història de la literatura d'Irène Némirovsky (Kíev, 1903 - Auschwitz, 1942), escriptora ucraïnesa de llengua francesa, coneguda sobretot per *Suite francesa*, potser no és comparable a la del contista i dramaturg Anton Txèkhov, a qui va dedicar un esplèndida biografia. Apareguda el 1946, quatre anys després de morir en el camp d'extermini d'Auschwitz-Birkenau, *La vida de Txèkhov* és un llibre d'escriptura primmirada i mirada càlida però perspicaç sobre la figura biografiada, que posa el focus en el personatge. En un periple vital, el d'Anton Pavlóvitx Thèkhov, indubtablement interessant i que serveix per fer llum sobre la gènesi i les motivacions literàries de l'autor de *La gavina*. Abans de parlar-ne, però, paga la pena parar atenció en la intrahistòria d'aquest llibre i, per extensió, de la trista però fascinant vida de l'autora. I d'una posteritat ben curiosa i sorprenent.

Filla d'un important banquer jueu ucraïnès, Léon Némirovsky, l'esclat de la Revolució russa provocà l'exili familiar a França, el 1918. Irène, lectora i escriptora compulsiva des de ben jove, es

llicencià a la Sorbona, el 1926. I de seguida començà una carrera literària que, ben aviat, li proporcionaria els primers èxits. La seua segona novel·la, *David Golder* (1929), adaptada al teatre i al cinema per Julien Duvivier, i la posterior, *Le bal* (1930), la consagren com a escriptora.

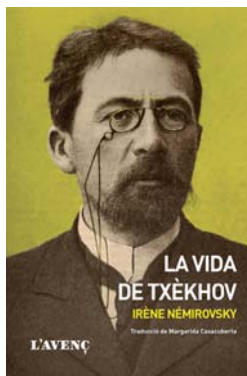
Fins a l'any 1940 publicarà una desena més de novel·les que no li valdran per obtenir la nacionalitat francesa ni per eludir les conseqüències de la política antisemita del règim col·laboracionista del mariscal Pétain. Aquell any, el Govern de Vichy li prohibeix publicar, aplicant la legislació contra els jueus. I el seu marit, Michel Epstein, hagué de deixar el seu treball com a banquer.

La conversió familiar al catolicisme, el 1939, no havia servit de res. I tampoc l'intent de refugiar-se en un petit poble, Issy-l'Évêque. El 13 de juliol del 1942, Némirovsky, que mai no aturà l'escriptura malgrat la prohibició de publicar, és detinguda i enviada -després de passar per un camp de concentració francès- a la sinistra instal·lació símbol de l'extermini dels jueus. En comptes d'acceptar l'inevitable, el seu marit escriu al mateix Pétain per ocupar el lloc de l'esposa apel·lant al seu fràgil estat de salut. Epstein també acabà a Auschwitz i morí tres mesos després d'Irène.

L'obra que sobrevisqué a l'autora

Una història devastadora. Però el relat de la posteritat literària de Némirovsky és engrescador i fascinant alhora. Les filles de la parella, Denise i Elisabeth, de 5 i 13 anys, salvaren la vida gràcies a l'ajuda d'una mestra que aconseguí amagar-les. Carregades amb un maletí que contenia l'obra de sa mare, arribaren a Niça, a la mansió que posseïa la seua àvia Fanny, que ni tan sols va obrir la porta a les seues nêtes. La relació entre Irène i Fanny, no havia estat fàcil: l'escriptora acusava sa mare d'haver deixat la seua educació en mans d'institutrius. I en alguna de les seues novel·les, com ara *Jézabel* i *David Golder*, es fa el retrat d'una mare malvada i veritablement odiosa,

Acabada la guerra, l'esforç de Denise i Elisabeth Epstein per preservar l'obra materna tingué alguns fruits immediats: el 1946 es publica *La vida de Txèkhov* -la seua primera obra pòstuma, per tant- i un any després *Les biens de ce monde*. Amb tot, la figura de Némirovsky, sense presència pública ni valedors, anà caient en l'oblit. I l'obra anà publicant-se de manera molt espaiada, insuficient per recuperar el pes i el prestigi perduts.

La història de la literatura, tanmateix, té estranys viaranys. Entre els manuscrits conservats per les filles hi havia una obra inacabada, *Suite francesa*, un manuscrit que descriu l'època de l'ocupació nazi de París, el clima moral del moment, les misèries i covardies que contenia, la cohabitació entre la població francesa i els soldats alemanys. Una història colpidora, escrita quasi en temps real, com una crònica del que anava passant. Denise Epstein llegí aquelles anotacions però no es veié amb cor, fins a molts anys després, d'ordenar el material. La publicació de la novel·la, l'any 2004, fou tot un esdeveniment literari de primera magnitud. *Suite francesa* rebé el premi Renaudot, l'única vegada que s'ha concedit a títol pòstum. I inicià una redescoberta general de l'obra de Némirovsky que encara continua.

Una biografia amb pòsit literari

Gràcies a aquell procés de recuperació, milers de lectors continuen prenent contacte amb la literatura d'aquella valuosa escriptora. I en l'àmbit català, la publicació de *La vida de Txèkhov* podria generar noves adhesions. D'una banda, perquè compleix la funció de fer conèixer millor el personatge i, d'aquesta manera, accedir a claus sobre l'obra.

Némirovsky és curiosa en la documentació, en la recreació dels ambients. Inclou nombrosa correspondència entre l'escriptor i el seu entorn, no parla d'oïda. El fort del llibre, tanmateix, un volum que no pretén ser exhaustiu a l'hora, per exemple, d'esbudellar les obres, és la seua narrativa, la volada literària que conté, preservada en la magnífica versió catalana de Margarida Casacuberta.

"Els Txèkhov eren d'una raça sòlida, pagesa, que havia suportat durant generacions i sense patir danys els hiverns rigorosos, la fam, l'excés de treball, els cops. Per això, al pare i a la mare, la salut de les criatures els semblava una cosa ben natural, un do de Déu, del qual podien usar i abusar sense temor. Dormir poc i malament, córrer per la neu amb les botes foradades, no podia ser perjudicial. La netedat era inútil i immoral", escriu Irène en les primeres pàgines. Com a nen petit, Anton no acabava de ser-ne conscient. "Això no obstant, aquell salvatgisme i aquella tristesa eren sempre allí", rebla la biògrafa. "Anton era guapo; tenia un rostre fresc, amb una mirada ferma, penetrant, amb faccions pures, un pit ben bombat en la jaqueta de botons brillants", el descriu, més endavant.

A més de gaudir de la refulgent narrativa de l'autora, a poc a poc anem acumulant informació re- →

ANTON I IRÈNE.

El llibre *La vida de Txèkhov* creuà els camins de dos grans figures de la literatura, el dramaturg Anton Txèkhov i Irène Némirovsky.

→ llevant sobre Txèkhov. La seua passió pregonja pel teatre, el fàstic per la vida provinciana a Taganrog, la vila natal, a la riba del mar d'Azov, les ganes de fugir a Moscou, la fixació pels cementiris, els seus primers problemes de salut, que l'acompanyaran tota la vida, amb hemorràgies internes que el feien tossir i vomitar sang. L'autora, a més, va deixant intel·ligents pinzellades comparatives amb altres autors de la literatura russa i europea. "Aquesta joventut abandonada, aquell pare que defugia la presó per deutes, fan pensar en la infantesa de Dickens, però el xicot rus no sofria per la pobresa, per les privacions, de la mateixa manera que l'anglès. Mai, sens dubte, no va experimentar la vergonya que torturava Charles Dickens en recordar el seu passat". Txèkhov "no va sentir rancúnia. La rancúnia és pròpia d'ànimes petites", rebla Némirovsky.

El jove de Taganrog aconseguí arribar a Moscou, per estudiar medicina, tasca que féu compatible amb l'escriptura de les primeres narracions, no massa reeixides. "És veritat que són fluixes: l'estil és feixuc, l'humor sovint laboriós, la invenció exagerada, i tanmateix...", apunta una Némirovsky que, com a escriptora, no eludeix l'anàlisi crítica de les obres, tot i que siga de manera fugaç.

El relat sobre les primeres influències literàries, amb el gran Lev Tolstoi regnant en l'òlimp literari rus, les diferències amb el mestre ("l'obra de Txèkhov mai no ensenya res. Mai no va poder dir amb sinceritat, com ho feia Tolstoi: 'Actueu així i no d'altra manera'"), la dificultat per "escriure llarg", els seus primers èxits i fracassos en la narrativa i el teatre (com ara el del seu primer drama, *Ivanov*), ocupen la part central del llibre.

És interessant com Némirovsky reconeix el millor Txèkhov en la mesura que aquest va allunyant-se de l'ombra de Tolstoi, "un efecte molt pernicios sobre el seu art". "El gran senyor, Tolstoi, idealitzava els humils; el plebeu, Txèkhov, havia patit massa la grosseria, la covardia d'aquells humils per sentir envers ells cap altra cosa que no fos una compassió

LES RUSSES I L'AMOR.
Némirovsky descriu Txèkhov com un home amb capacitat d'atracció per les dones. Però, a causa de la seua malaltia i d'uns limitats recursos econòmics, evitava les relacions. Dues actrius aconseguiren d'ell el més semblant a una relació. En la fotografia, amb Olga Knípper, tal vegada la relació més sòlida.

lúcida", escriu. La biògrafa sembla que comparteix el fàstic per unes persones que, en paraules de Txèkhov, veuen "molt més interessant beure aiguardent que no pas molestar-se a pescar peix al llac Baikal".

El darrer terç del llibre és, amb tot, el més colpidor. Descriu una existència sotmesa al contrast entre l'èxit literari, cada vegada més rotund, i l'angoixa per una mort que espera torn. "S'aprimava cada dia més, tossia, envellia i deia de si mateix: 'Semblo un ofegat'". Deteriorament que no li impedeix continuar exercint com a metge.

Narració esquitxada i oxigenada amb delicioses anècdotes, com ara el curiós judici que va merèixer a Tolstoi una de les obres cabdals de Txèkhov, *La gavina*. "No val absolutament res: està escrita com els drames d'Ibsen". O per reblar-ho encara més: "Ja sabeu que Shakespeare no m'agrada (...) però el vostre teatre, estimat Anton Pavlóvitx, encara és pitjor que el seu". Unes opinions capaces de rebenjar el cap de qualsevol semiòleg. Més generós es mostrà Maksim Gorki, un altre gran patriarca literari, que confessà haver plorat d'emoció veient *Oncle Vània*. Txèkhov correspongué anys més tard renunciant a l'Acadèmia russa en anul·lar el tsar l'elecció de Gorki per motius polítics.

El tram final repara en la relació del dramaturg amb les dones. Tot i atraure l'altre gènere, Txèkhov no es veia amb forces de correspondre a les exigències de la vida en parella: "Ell sabia que estava malalt; era el responsable de la família; tenia pocs diners; es veia vell, acabat, amb menys de quaranta anys. Què hi faria una dona sempre al seu costat?". Malgrat tot, dues dones feren forat en el seu cor, relacions afrontades de manera peculiar, sense lligadures. Una era, Vera Kommissargèvskaia, l'actriu que representà *La gavina*. La segon, Olga Knípper, també actriu, "menys genial que Vera però més intel·ligent". La biògrafa conta aquestes relacions amb la saviesa que distingeix les grans escriptores.

«DORMIR POC I MALAMENT, CÓRRER PER LA NEU AMB LES BOTES FORADADES, NO PODIA SER PERJUDICIAL. LA NETEDAT ERA INÚTIL»

Pàgines que condueixen al colpidor final de la mort de Txèkhov, descrit amb una tendresa i una brillantor aclaparadores. Intuint el final, l'escriptor demana beure xampany. Se'l beu, lentament, i es deixa anar. "Una papallona de nit, enorme i negra, va entrar aquell mateix instant dins la cambra (...) Després va trobar la finestra oberta sobre la dolça nit fosca i va desaparèixer. Txèkhov, mentrestant, havia deixat de parlar, de respirar, de viure".

És una d'aquelles obres que condueix a unes altres obres. A les de Txèkhov i, indubtablement, a les de la mateixa autora de la biografia. ●